

Міністерство освіти і науки України
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
Навчально-науковий інститут філософії та освітньої політики
Центр українсько-європейського наукового співробітництва

Науковий круглий стіл
до Міжнародного дня філософії

**АКТУАЛЬНИЙ ФІЛОСОФСЬКИЙ ДИСКУРС:
ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ЗМІНИ
В УМОВАХ ВІЙНИ**

16 листопада 2023 року

¹²⁵⁶ ¹²³³
1996 | Львів – Торунь
LIHA-PRES | Liha-Pres
2023

Склад оргкомітету міждисциплінарного круглого столу:

Андрущенко Віктор Петрович – ректор Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, доктор філософських наук, професор, член-кореспондент Національної академії наук України, академік Національної академії педагогічних наук України;

Торбін Григорій Мирославович – проректор із наукової роботи Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, доктор фізикоматематичних наук, професор;

Драпушко Ростислав Григорович – проректор із науково-педагогічної роботи (адміністративно-господарська діяльність) Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, кандидат філософських наук, доцент;

Русаків Сергій Сергійович – директор Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, кандидат філософських наук, доцент;

Мозгова Наталія Григорівна – завідувач кафедри філософії Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, доктор філософських наук, професор;

Кравченко Петро Анатолійович – декан факультету історії та географії Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, професор кафедри філософії, доктор філософських наук, професор;

Дротянко Любов Григорівна – завідувач кафедри філософії Національного авіаційного університету, доктор філософських наук, професор;

Васильєва Ірина Василівна – завідувач кафедри філософії, біоетики та історії медицини Національного медичного університету імені О. О. Богомольця, доктор філософських наук, професор;

Поліщук Ірина Юрївна – директор КПНЗ «Київська Мала академія наук учнівської молоді», заслужений працівник сфери послуг України, кандидат хімічних наук;

Головко Олег Павлович – засновник та директор Видавничого дому «Гельветика», кандидат економічних наук;

Віхляєв Михайло Юрійович – директор Центру українсько-європейського наукового співробітництва, доктор юридичних наук, професор;

Кот Тетяна Юрївна – завідувач відділення філософії та суспільствознавства КПНЗ «Київська Мала академія наук учнівської молоді»;

Глушко Тетяна Петрівна – заступник директора з наукової роботи та міжнародних зв'язків Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, доктор філософських наук, професор;

Василенко Вікторія Станіславівна – заступник директора з навчально-методичної роботи Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, старший викладач кафедри богослов'я та релігієзнавства;

Складан Андрій Анатолійович – заступник директора з роботи зі студентами Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, викладач кафедри філософської антропології, філософії культури та культурології.

Актуальний філософський дискурс: трансформаційні зміни
А 43 **в умовах війни** : науковий круглий стіл до Міжнародного дня
філософії, 16 листопада 2023 року. – Львів – Торунь : Liha-Pres,
2023. – 132 с.

ISBN 978-966-397-348-7

У збірнику представлено матеріали наукового круглого столу
до Міжнародного дня філософії (16 листопада 2023 року).

УДК 005.573:101:316.422"364"(062.552)

© Український державний університет
імені Михайла Драгоманова, 2023

© Центр українсько-європейського
наукового співробітництва, 2023

© Навчально-науковий інститут
філософії та освітньої політики

ISBN 978-966-397-348-7

© Українсько-польське наукове видавництво
«Liha-Pres», 2023

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ: УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО В УМОВАХ ВІЙНИ

Прояви творчості науковців в умовах війни Єршова-Бабенко І. В., Шінкевич О. С., Козобродова Д. М.	8
Соціально-філософський вимір колабораціонізму Зубченко О. С.	13
«Антикорупція та доброчесність» в медичних ЗВО України Лапутько А. В.	16
Українське волонтерство як інструмент подолання соціальних викликів сьогодення Леньов А. А.	18
Ukraine's emergence as an actor in the international arena Matviienko O. V.	21
Російсько-українська війна як каталізатор формування національної свідомості українців Матюшко Б. К.	24
Академічна міграція з України в умовах розв'язаної росією війни проти українського народу Мозгова Н. Г.	27
Вивчення настроїв киян та киянок в умовах воєнного стану: проблеми та перспективи соціологічних досліджень Нечушкіна О. В., Дмитрук Н. А.	30
Гендерна нерівність як один із викликів війни Сторожук С. В., Гоян І. М.	33
СЕКЦІЯ 2. ЛЮДСЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ	
Соціокультурний потенціал у цивілізаційному поступі людства Кравченко П. А.	37
Філософська журналістика: від витоків до сучасної інформаційної культури Курбанова П. А.	41
Рациональність і достовірність віри в науковому та релігійному пізнанні Легкун Т. В.	43

Література

1. Єршова-Бабенко І. В. «Людина як цілісність: традиції та інновації». *Концептуалізація проблеми людської макроцілісності – концепт “brain-psyche (mind/consciousness...)”* : ел. зб. матеріалів доп. учасн. V Міжнар. наук. конф. Одеса : 2022. С. 76–95.
2. Єршова-Бабенко І. В. Психосинергетика: методологічний статус, теорія і практика : ювіл. зб. наук. праць проф. Єршової-Бабенко І. В. Одеса : Фенікс, 2020. 256 с.
3. Єршова-Бабенко І. В., Шінкевич О. С. Дні науки філософського факультету – 2023. *Явище «Критична різниця» у соціальній самоорганізації – керуючий параметр у русі «від людини до цифросуб'єкта». Проблема психомірності щодо цифровізації* : ел. зб. матеріалів доп. учасн. Міжн. наук. конф. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2023. С. 609–614.
4. Prigogine I., Stengers I. ORDER OUT OF CHAOS. Man's new dialogue with nature. Heinemann. London, 1984. 430 p.
5. Yershova-Babenko I. Norwegian Journal of development of the International Science. *Hypertheory “brain-psyche-mind-consciousness” – is post-non-classical general solution of the problem and themethodology of th estudy of psychometry.* 2019. № 29. P. 45–50.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-348-7-2>

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ВИМІР КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ

Зубченко О. С.

*кандидат соціологічних наук,
доцент кафедри філософії та соціології
Маріупольський державний університет
м. Київ, Україна*

З початку російської агресії у 2014 р. під ворожою окупацією перебувало понад 120 тис. квадратних кілометрів, що становило майже 21% території України. Частину цих земель вдалося звільнити у ході українського контрнаступу восени 2022 р. та у червні – вересні 2023 р., проте решта вже тривалий час знаходиться під контролем ворога.

У морально-етичному трактуванні як зради своєї Батьківщини та спільноти колабораціонізм сягає корінням у давні часи, проте сучасного розуміння це поняття набуло у період Другої світової війни

через співпрацю з нацистами місцевого населення окупованих країн. Як соціальна практика колабораціонізм народжується за умов поєднання кількох важливих чинників: віддалення лінії фронту, повний фізичний контроль окупантів над зайнятими землями та початок формування інститутів окупаційного режиму.

При цьому класичне визначення колабораціонізму як соціального процесу, в ході якого жителі окупованих місцевостей йдуть на усвідомлене, добровільне та зумисне співробітництво з ворогом у його інтересах і на шкоду своїй державі породжує більше запитань, аніж відповідей.

По-перше, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» було ухвалено лише у березні 2022 р., після початку повномасштабного російського вторгнення, і лишає поза увагою правові та соціальні відносини, що виникли за останні вісім років у окупованому Криму і окремих районах Донецької та Луганської областей. Чи справедливо трактувати подібні епізоди взаємодії з ворогом, що відбувалися за схожих обставин – як державну зраду (вчинені у 2014–2022 рр.) та як колабораціоністську діяльність (із березня 2022 р.)? Чому діяльність осіб, які ведуть інформаційну роботу на користь ворога, надають йому фінансово-економічне сприяння та вчать дітей за російськими програмами нині криміналізовано, а від початку війни держава воліла не помічати ці злочини? Трактуючи колабораціонізм в ширшому контексті, перед нами неодмінно постає питання про детермінанти соціальної поведінки, внутрішню абсолютну свободу чи зовнішню зумовленість нашого вибору. За часів АТО та ООС влада не давала чіткої відповіді, як правильно себе поводити мешканцям тимчасово окупованих територій, з якими до останнього зберігалось транспортне сполучення, а до березня 2017 р. – навіть велася активна торгівля. За таких умов перехід із «темної» на «світлу» сторону і назад був достатньо простим і зводився до невеликого хабара на блокпості. Відповідно співпраця з ворогом (як єдиною фактичною владою на цих територіях) не видавалася аж такою страшною, а на тлі відсутності згадок про покарання колаборантів у перших та других Мінських угодах багато для кого виглядала звичайною справою. У той же час новітнє законодавство про колабораціонізм, автори якого, очевидно, були впевнені у швидкому завершенні війни, вдається до інших крайнощів, криміналізуючи будь-яку економічну активність на непідконтрольних територіях. Стає незрозуміло – як, не порушуючи закон, прожити понад двадцять місяців в окупації жителям півдня Донецької, Запорізької та лівобережжя Херсонської областей?

По-друге, коли на твоїй землі тривалий час стоять ворожі солдати і висить чужий прапор, люди опиняються майже перед гамлетівською дилемою – яка соціальна поведінка є нормативною? І чи взагалі можна говорити про актуальність соціальних норм за екстремальних умов, з якими не стикалися три покоління наших співвітчизників від часів Другої світової війни? Перед українцями на окупованих територіях постають альтернативи – нічого радикально не змінювати, лишаючись у своїй оселі та звичному соціальному оточенні та модифікуючи образ життя під нові вимоги, або залишити все та виїхати до вільної України. Водночас життя більшості мешканців захоплених земель перетворюється на щоденний моральний референдум про межі допустимої взаємодії з ворогом. Мовчки, про себе вони вирішують по-справжньому екзистенційні речі – чи брати російську гуманітарку, коли нема чого їсти, чи отримувати російський паспорт, без якого навіть швидка допомога не приїде, чи йти працювати до російської установи, якщо скінчилися всі запаси і навіть консервація у підвалі. При цьому не забуваємо і про меншу частину населення, що сприйняла колабораціонізм як потужний ліфт соціальної мобільності, можливість легкого збагачення та отримання практично необмеженої влади. До них варто додати численних представників «несоціального класу» (за термінологією Ф. Гіддінгса) – людей із «обмеженою свідомістю роду», які ніколи не цікавилися політикою та громадськими справами, не ходили на вибори, не навчалися ніде, крім школи, та не сплачували податки. Натомість після приходу «освободителів» вони побачили для себе можливість для проходження ресоціалізації на нових статусно-рольових позиціях: домогосподарки стають бібліотекарками, колишні засуджені – катами-поліцейськими, а слюсарі та електрики – директорами фейкових шкіл.

По-третє, перехід на бік ворога завжди пов'язаний із глибокою ціннісною деградацією особистості і становленням на тимчасово окупованих територіях глибоко аморальних соціальних та міжособистісних відносин. Їхньою основою стали поведінські патерни радянських часів, що активно культивуються у путінській росії – подвійна та потрійна мораль, стукацтво, вміння «коливатися разом з лінією партії», небачене у вільній Україні лизоблюдство перед владою тощо. При цьому колабораціонізм, особливо у сільській місцевості, все частіше набуває родинних рис, коли батько – стає гауляйтером села, дружина – самозваною вчителькою, а їхні діти – «активістами» парамілітарних організацій. У такий спосіб запускаються механізми міжпоколінської трансляції прихильності до рашистів, формується соціальна база окупаційного режиму, ідеологічно зомбуються діти, особливо чутливі до російської пропаганди.

Таким чином, у соціально-філософському вимірі колабораціонізм можна розглядати як стан індивідуальної та групової свідомості, що пов'язаний із цілеспрямованим прийняттям цінностей, правил та норм, які привнесені державою-окупантом на тимчасово загарбані території, та водночас як стратегію соціальної адаптації, що може включати як пасивне пристосування до нових реалій задля виживання, так і активне прислужування ворогові з метою поліпшення свого соціального становища.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-348-7-3>

«АНТИКОРУПЦІЯ ТА ДОБРОЧЕСНІСТЬ» В МЕДИЧНИХ ЗВО УКРАЇНИ

Лапутько А. В.

*кандидат філософських наук,
викладач кафедри філософії, біоетики та історії медицини
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця
м. Київ, Україна*

Актуальною проблемою сьогодення є протидія корупції, й іншим проявом бездуховності, які є особливо обурливими і небезпечними в умовах воєнного стану в Україні. Тому важливе значення у боротьбі з корупцією має виховання у майбутніх фахівців з будь-якої галузі «певного імунітету» щодо запобіганні цих негативних явищ в їх професійному та суспільному житті.

Історично, професія лікаря пов'язана з гуманізмом, з людським ставленням до пацієнта. В працях Гіппократа обґрунтовано вказано на необхідність у наданні допомоги кожній людині, яка це потребує, рівного ставлення до пацієнта, незважаючи на їх матеріальний стан, соціальне становище, віросповідання, етнічну чи гендерну приналежність тощо. Тому профілактика означених проявів бездуховності має особливе значення при підготовці майбутніх фахівців галузі охорони здоров'я.

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця – є одним з 10 закладів вищої освіти України, який взяв участь у запровадженні у навчальний процес дисципліни «Антикорупція та доброчесність», котра була розроблена Офісом доброчесності НАЗК України у межах проекту «Прозорі університети». У поточному